

Proprietăți ale Operațiilor și Relațiilor între Mulțimi

SEMINAR DE LOGICĂ MATEMATICĂ ȘI COMPUTAȚIONALĂ

Claudia MUREȘAN

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI, FACULTATEA DE MATEMATICĂ ȘI INFORMATICĂ
c.muresan@yahoo.com, cmuresan@fmi.unibuc.ro, claudia.muresan@unibuc.ro

2021–2022, Semestrul I

Amintesc că are sens să scriem:

- "fie x ", cu semnificația: "fie x element arbitrar" sau "fie x din universul discuției";
- $\forall x$, cu semnificația: "pentru orice element x (de oriunde)" sau "pentru orice element x din universul discuției";
- $\exists x$, cu semnificația: "există un element x " sau "există un element x în universul discuției",

unde "universul discuției" este colecția tuturor obiectelor cu care lucrăm în cadrul unei probleme, colecție despre care nu specificăm dacă este o mulțime, o clasă sau de altă natură.

Amintesc că simbolul $\dashv$ semnifică: *să se demonstreze afirmația precedentă sau să se demonstreze afirmația de mai sus.*

Amintesc abrevierile: "ddacă", semnificând *dacă și numai dacă*, și "i.e.", de la *id est*, semnificând *adică*.

A se vedea, în CURSUL I, definițiile operațiilor $\cup, \cap, \setminus, \Delta$, ale relațiilor $\subseteq, \subsetneq, \supseteq, \supsetneq$, definiția mulțimii vide, $\emptyset$, și a mulțimii $\mathcal{P}(M)$ a submulțimilor unei mulțimi M .

În rezolvarea următorului exercițiu, a se urmări corespondența dintre următoarele proprietăți ale operațiilor și relațiilor între mulțimi și proprietăți ale conectorilor logici între enunțuri, corespondență indicată în CURSUL I în dreptul fiecăreia dintre proprietățile de demonstrat în acest exercițiu.

Exercițiul 1. Fie A, B, C, D mulțimi. Să demonstrăm următoarele:

- **egalitatea de mulțimi este echivalentă cu dubla incluziune:** $A = B$ ddacă $[A \subseteq B \text{ și } B \subseteq A] \dashv$

Prin definiție, două mulțimi coincid ddacă au aceleași elemente, i.e.:

$$\begin{aligned} A = B & \text{ ddacă } (\forall x) (x \in A \Leftrightarrow x \in B) \\ & \text{ ddacă } (\forall x) [(x \in A \Rightarrow x \in B) \text{ și } (x \in B \Rightarrow x \in A)] \\ & \text{ ddacă } [(\forall x) (x \in A \Rightarrow x \in B) \text{ și } (\forall x) (x \in B \Rightarrow x \in A)] \\ & \text{ ddacă } [A \subseteq B \text{ și } B \subseteq A]. \end{aligned}$$

Fie x , arbitrar, fixat, pentru următoarele proprietăți de demonstrat.

Pentru a demonstra o egalitate de mulțimi, putem demonstra dubla incluziune sau putem arăta, în mod direct, că x este element al membrului stâng al egalității ddacă x este element al membrului drept.

- **idempotența reuniunii și a intersecției:** $A \cup A = A$ și $A \cap A = A \dashv$

$x \in A \cup A$ ddacă $[x \in A \text{ sau } x \in A]$ ddacă $x \in A$. Așadar $A \cup A = A$.

$x \in A \cap A$ ddacă $[x \in A \text{ și } x \in A]$ ddacă $x \in A$. Așadar $A \cap A = A$.

Diferența și diferența simetrică nu sunt idempotente. În schimb, avem:

- $A \setminus A = \emptyset$ și $A \Delta A = \emptyset \dashv$

$x \in A \setminus A$ ddacă $[x \in A \text{ și } x \notin A]$ ddacă $x \in \emptyset$, pentru că: enunțul $[x \in A \text{ și } x \notin A]$, altfel scris $[x \in A \text{ și } \text{non}(x \in A)]$, este fals, la fel ca enunțul $x \in \emptyset$. Așadar $A \setminus A = \emptyset$.

Prin urmare avem și: $A \Delta A = (A \setminus A) \cup (A \setminus A) = \emptyset \cup \emptyset = \emptyset$ conform idempotenței reuniunii.

- **comutativitatea reuniunii, a intersecției și a diferenței simetrice:** $A \cup B = B \cup A$, $A \cap B = B \cap A$ și $A \Delta B = B \Delta A \dashv$

$x \in A \cup B$ ddacă $[x \in A \text{ sau } x \in B]$ ddacă $[x \in B \text{ sau } x \in A]$ ddacă $x \in B \cup A$. Așadar $A \cup B = B \cup A$.

Prin urmare avem și: $A \Delta B = (A \setminus B) \cup (B \setminus A) = (B \setminus A) \cup (A \setminus B) = B \Delta A$.

$x \in A \cap B$ ddacă $[x \in A \text{ și } x \in B]$ ddacă $[x \in B \text{ și } x \in A]$ ddacă $x \in B \cap A$. Așadar $A \cap B = B \cap A$.

- **asociativitatea reuniunii, a intersecției și a diferenței simetrice:** $A \cup (B \cup C) = (A \cup B) \cup C$, $A \cap (B \cap C) = (A \cap B) \cap C$ și $A \Delta (B \Delta C) = (A \Delta B) \Delta C \dashv$

$x \in A \cup (B \cup C)$ ddacă $[x \in A \text{ sau } (x \in B \text{ sau } x \in C)]$ ddacă $[x \in A \text{ sau } x \in B \text{ sau } x \in C]$ ddacă $[(x \in A \text{ sau } x \in B) \text{ sau } x \in C]$ ddacă $x \in (A \cup B) \cup C$. Așadar $A \cup (B \cup C) = (A \cup B) \cup C$.

$x \in A \cap (B \cap C)$ ddacă $[x \in A \text{ și } (x \in B \text{ și } x \in C)]$ ddacă $[x \in A \text{ și } x \in B \text{ și } x \in C]$ ddacă $[(x \in A \text{ și } x \in B) \text{ și } x \in C]$ ddacă $x \in (A \cap B) \cap C$. Așadar $A \cap (B \cap C) = (A \cap B) \cap C$.

Asociativitatea diferenței simetrice se poate demonstra folosind funcții caracteristice sau ca mai jos.

Conform comutativității reuniunii și a intersecției, următoarele legi de distributivitate, scrise ca distributivități la stânga, sunt echivalente cu distributivitățile la dreapta: $(B \cap C) \cup A = (B \cup A) \cap (C \cup A)$, respectiv $(B \cup C) \cap A = (B \cap A) \cup (C \cap A)$.

- **distributivitatea reuniunii față de intersecție:** $A \cup (B \cap C) = (A \cup B) \cap (A \cup C)$ —

În proprietățile scrise ca mai jos, pe mai multe rânduri, conectorii logici dintre rânduri se aplică ultimii, adică, pentru a transcrie o astfel de proprietate pe un singur rând, se încadrează între paranteze enunțurile de pe fiecare rând.

$$x \in A \cup (B \cap C) \text{ ddacă } \begin{cases} x \in A \\ \text{sau} \\ x \in B \text{ și } x \in C. \end{cases} \quad x \in (A \cup B) \cap (A \cup C) \text{ ddacă } \begin{cases} x \in A \text{ sau } x \in B \\ \text{și} \\ x \in A \text{ sau } x \in C. \end{cases}$$

Să procedăm prin dublă incluziune, folosind caracterizările de mai sus.

$$A \cup (B \cap C) \subseteq (A \cup B) \cap (A \cup C). \text{---}$$

Dacă $x \in A \cup (B \cap C)$, atunci avem două cazuri:

cazul 1: $x \in A$, prin urmare $[x \in A \text{ sau } x \in B]$, precum și $[x \in A \text{ sau } x \in C]$, așadar $x \in (A \cup B) \cap (A \cup C)$;

cazul 2: $x \in B$ și $x \in C$; în acest caz, avem $x \in B$, prin urmare $[x \in A \text{ sau } x \in B]$, precum și $x \in C$, prin urmare $[x \in A \text{ sau } x \in C]$, așadar $x \in (A \cup B) \cap (A \cup C)$.

$$(A \cup B) \cap (A \cup C) \subseteq A \cup (B \cap C). \text{---}$$

Dacă $x \in (A \cup B) \cap (A \cup C)$, atunci putem analiza două cazuri (complementare, date de o proprietate și negația aceleiași proprietăți), dintre care elementul arbitrar (fixat) x satisface unul și numai unul:

cazul 1: $x \in A$, ceea ce implică $[x \in A \text{ sau } x \in B \text{ și } x \in C]$, adică $x \in A \cup (B \cap C)$;

cazul 2: $x \notin A$; în acest caz aplicăm ipoteza că $x \in (A \cup B) \cap (A \cup C)$; așadar $[x \in A \text{ sau } x \in B]$ și $x \notin A$, deci $x \in B$; simultan, $[x \in A \text{ sau } x \in C]$ și $x \notin A$, deci $x \in C$; așadar $x \in B$ și $x \in C$, prin urmare $[x \in A \text{ sau } x \in B \text{ și } x \in C]$, adică $x \in A \cup (B \cap C)$.

- **distributivitatea intersecției față de reuniune:** $A \cap (B \cup C) = (A \cap B) \cup (A \cap C)$ —

$$x \in A \cap (B \cup C) \text{ ddacă } \begin{cases} x \in A \\ \text{și} \\ x \in B \text{ sau } x \in C. \end{cases} \quad x \in (A \cap B) \cup (A \cap C) \text{ ddacă } \begin{cases} x \in A \text{ și } x \in B \\ \text{sau} \\ x \in A \text{ și } x \in C. \end{cases}$$

Procedăm tot prin dublă incluziune, folosind caracterizările anterioare.

$$A \cap (B \cup C) \subseteq (A \cap B) \cup (A \cap C). \text{---}$$

Dacă $x \in A \cap (B \cup C)$, atunci $x \in A$ și:

fie $x \in B$, așadar $x \in A$ și $x \in B$, prin urmare $[x \in A \text{ și } x \in B]$ sau $[x \in A \text{ și } x \in C]$, adică $x \in (A \cap B) \cup (A \cap C)$;

fie $x \in C$, așadar $x \in A$ și $x \in C$, prin urmare $[x \in A \text{ și } x \in B]$ sau $[x \in A \text{ și } x \in C]$, adică $x \in (A \cap B) \cup (A \cap C)$.

$$(A \cap B) \cup (A \cap C) \subseteq A \cap (B \cup C). \text{---}$$

Dacă $x \in (A \cap B) \cup (A \cap C)$, atunci:

fie $x \in A$ și $x \in B$, așadar, cum $x \in B$ implică $[x \in B \text{ sau } x \in C]$, rezultă că $x \in A$ și $[x \in B \text{ sau } x \in C]$, adică $x \in A \cap (B \cup C)$;

fie $x \in A$ și $x \in C$, așadar, cum $x \in C$ implică $[x \in B \text{ sau } x \in C]$, rezultă că $x \in A$ și $[x \in B \text{ sau } x \in C]$, adică $x \in A \cap (B \cup C)$.

- $A \subseteq A \cup B$ și $A \cap B \subseteq A$ —

Dacă $x \in A$, atunci $[x \in A \text{ sau } x \in B]$, adică $x \in A \cup B$. Așadar $A \subseteq A \cup B$.

Dacă $x \in A \cap B$, adică $[x \in A \text{ și } x \in B]$, atunci $x \in A$. Așadar $A \cap B \subseteq A$.

Cum reuniunea și intersecția sunt comutative, din aceste incluziuni rezultă și $B \subseteq A \cup B$ și $A \cap B \subseteq B$.

- $A \cup B = B$ ddacă $A \subseteq B$ ddacă $A \cap B = A$ —

Avem $A \subseteq A \cup B$, prin urmare, dacă $A \cup B = B$, atunci $A \subseteq B$.

Similar, $A \cap B \subseteq B$, prin urmare, dacă $A \cap B = A$, atunci $A \subseteq B$.

Acum să presupunem că $A \subseteq B$, adică $x \in A$ implică $x \in B$. Atunci: $x \in A \cup B$ ddacă $[x \in A \text{ sau } x \in B]$ ddacă $x \in B$, după cum se observă imediat prin dublă implicație, așadar $A \cup B = B$. Analog: $x \in A \cap B$ ddacă $[x \in A \text{ și } x \in B]$ ddacă $x \in A$, așadar $A \cap B = A$.

- $\emptyset \subseteq A$ —

Enunțul $x \in \emptyset$ este fals, așadar $[x \in \emptyset \Rightarrow x \in A]$ este adevărat, deci $\emptyset \subseteq A$.

- $A \subseteq A$ și $\text{non}(A \subsetneq A)$ —

$A = A$, așadar $A \subseteq A$, precum și $\text{non}(A \neq A)$, prin urmare $[\text{non}(A \subseteq A) \text{ sau } \text{non}(A \neq A)]$, i.e. $\text{non}(A \subseteq A \text{ și } A \neq A)$, adică $\text{non}(A \subsetneq A)$.

- $\mathcal{P}(\emptyset) = \{\emptyset\}$, i.e.: $A \subseteq \emptyset$ ddacă $A = \emptyset$ —

Procedăm prin dublă implicație.

$\emptyset \subseteq \emptyset$, așadar: $A = \emptyset$ implică $A \subseteq \emptyset$.

Acum presupunem că $A \subseteq \emptyset$ și presupunem prin absurd că $A \neq \emptyset$, ceea ce înseamnă că există un element $a \in A$; dar atunci rezultă $a \in \emptyset$, ceea ce contrazice definiția lui $\emptyset$. Prin urmare, $A \subseteq \emptyset$ implică $A = \emptyset$.

- $A \cup \emptyset = A$ și $A \cap \emptyset = \emptyset$ —

$\emptyset \subseteq A$, prin urmare $A \cup \emptyset = A$ și $A \cap \emptyset = \emptyset$.

- $A \setminus \emptyset = A$, $\emptyset \setminus A = \emptyset$ și $A \Delta \emptyset = A$ —

Enunțul $x \in \emptyset$ este fals, așadar $x \notin \emptyset$ este adevărat, prin urmare: $x \in A \setminus \emptyset$ ddacă $[x \in A \text{ și } x \notin \emptyset]$ ddacă $x \in A$, în timp ce: $x \in \emptyset \setminus A$ ddacă $[x \in \emptyset \text{ și } x \notin A]$ ddacă $x \in \emptyset$, pentru că enunțul $x \in \emptyset$, așadar și conjuncția $[x \in \emptyset \text{ și } x \notin A]$ sunt false. Așadar $A \setminus \emptyset = A$ și $\emptyset \setminus A = \emptyset$, prin urmare $A \Delta \emptyset = A \cup \emptyset = A$.

- $A \cup B = \emptyset$ ddacă $A = B = \emptyset$ —

$\emptyset \cup \emptyset = \emptyset$, așadar $A = B = \emptyset$ implică $A \cup B = \emptyset$.

Cum $A \subseteq A \cup B$ și $B \subseteq A \cup B$, $A \cup B = \emptyset$ implică $A \subseteq \emptyset$ și $B \subseteq \emptyset$, așadar $A = B = \emptyset$.

- $A \setminus B = \emptyset$ ddacă $A \subseteq B$ —

- $A \Delta B = \emptyset$ ddacă $A = B$ —

$A \setminus B = \emptyset$ ddacă $(\nexists y)(y \in A \setminus B)$ ddacă $(\forall y)(y \notin A \setminus B)$ ddacă $(\forall y)(\text{non}(y \in A \text{ și } y \notin B))$ ddacă $(\forall y)(y \notin A \text{ sau } y \in B)$ ddacă $(\forall y)(y \in A \Rightarrow y \in B)$ ddacă $A \subseteq B$. Am folosit faptul că, pentru orice enunțuri p, q , $[p \Rightarrow q]$ este echivalent cu $[(\text{non } p) \text{ sau } q]$.

În consecință: $A \Delta B = \emptyset$ ddacă $(A \setminus B) \cup (B \setminus A) = \emptyset$ ddacă $[A \setminus B = \emptyset \text{ și } B \setminus A = \emptyset]$ ddacă $[A \subseteq B \text{ și } B \subseteq A]$ ddacă $A = B$.

- $A \subsetneq B$ ddacă $[A \subseteq B \text{ și } B \not\subseteq A]$ ddacă $[A \subseteq B \text{ și } B \setminus A \neq \emptyset]$ —

Conform definiției incluziunii stricte, $A \subsetneq B$ ddacă $[A \subseteq B \text{ și } A \neq B]$ ddacă $[A \subseteq B \text{ și } \text{non}(A = B)]$ ddacă $[A \subseteq B \text{ și } \text{non}(A \subseteq B \text{ și } B \subseteq A)]$ ddacă $[A \subseteq B \text{ și } (A \not\subseteq B \text{ sau } B \not\subseteq A)]$ ddacă $[A \subseteq B \text{ și } B \not\subseteq A]$ ddacă $[A \subseteq B \text{ și } B \setminus A \neq \emptyset]$. Am aplicat faptul că: $B \subseteq A$ ddacă $B \setminus A = \emptyset$, prin urmare: $B \not\subseteq A$ ddacă $B \setminus A \neq \emptyset$.

- **tranzitivitatea incluziunii nestrictă:** $(A \subseteq B \text{ și } B \subseteq C) \Rightarrow A \subseteq C$ —

- $(A \subsetneq B \text{ și } B \subseteq C) \Rightarrow A \subsetneq C$ —

- $(A \subseteq B \text{ și } B \subsetneq C) \Rightarrow A \subsetneq C$ —

- **tranzitivitatea incluziunii stricte:** $(A \subsetneq B \text{ și } B \subsetneq C) \Rightarrow A \subsetneq C$ —

Dacă $A \subseteq B$ și $B \subseteq C$, atunci $x \in A$ implică $x \in B$, ceea ce implică $x \in C$, prin urmare $A \subseteq C$. Așadar incluziunea nestrictă este tranzitivă.

Dacă $A \subsetneq B$ și $B \subseteq C$, atunci $A \subseteq B$ și $B \subseteq C$, prin urmare $A \subseteq C$, dar și $B \setminus A \neq \emptyset$, adică există un element $a \in B \setminus A$, așadar $a \in B$ și $a \notin A$, ceea ce, întrucât $B \subseteq C$, implică $a \in C$ și $a \notin A$, adică $a \in C \setminus A$, deci $C \setminus A \neq \emptyset$. Prin urmare $A \subseteq C$ și $C \setminus A \neq \emptyset$, adică $A \subsetneq C$.

Dacă $A \subseteq B$ și $B \subsetneq C$, atunci $A \subseteq B$ și $B \subseteq C$, prin urmare $A \subseteq C$, dar și $C \setminus B \neq \emptyset$, adică există un element $b \in C \setminus B$, așadar $b \in C$ și $b \notin B$, ceea ce, întrucât $A \subseteq B$ (adică $x \in A$ implică $x \in B$, așadar $x \notin B$ implică $x \notin A$), implică $b \in C$ și $b \notin A$, adică $b \in C \setminus A$, deci $C \setminus A \neq \emptyset$. Prin urmare $A \subseteq C$ și $C \setminus A \neq \emptyset$, adică $A \subsetneq C$.

Dacă $A \subsetneq B$ și $B \subsetneq C$, atunci $A \subseteq B$ și $B \subsetneq C$, prin urmare $A \subsetneq C$.

- $A \subseteq B \Rightarrow A \cup C \subseteq B \cup C$ —

- $A \subseteq B \Rightarrow A \cap C \subseteq B \cap C$ —
- $A \subseteq B \Rightarrow A \setminus C \subseteq B \setminus C$ —
- $A \subseteq B \Rightarrow C \setminus B \subseteq C \setminus A$ —

Presupunem că $A \subseteq B$, așadar $x \in A$ implică $x \in B$, prin urmare $x \notin B$ implică $x \notin A$.

Dacă $x \in A \cup C$, adică $x \in A$ sau $x \in C$, atunci $x \in B$ sau $x \in C$, adică $x \in B \cup C$. Așadar $A \cup C \subseteq B \cup C$.

Dacă $x \in A \cap C$, adică $x \in A$ și $x \in C$, atunci $x \in B$ și $x \in C$, adică $x \in B \cap C$. Așadar $A \cap C \subseteq B \cap C$.

Dacă $x \in A \setminus C$, adică $x \in A$ și $x \notin C$, atunci $x \in B$ și $x \notin C$, adică $x \in B \setminus C$. Așadar $A \setminus C \subseteq B \setminus C$.

Dacă $x \in C \setminus B$, adică $x \in C$ și $x \notin B$, atunci $x \in C$ și $x \notin A$, adică $x \in C \setminus A$. Așadar $C \setminus B \subseteq C \setminus A$.

- dacă $\begin{cases} A \subseteq B \\ \text{și} \\ C \subseteq D \end{cases}$, atunci: $\begin{cases} A \cup C \subseteq B \cup D \\ A \cap C \subseteq B \cap D \\ A \setminus D \subseteq B \setminus C \end{cases}$ —

Presupunem că $A \subseteq B$ și $C \subseteq D$.

Cum $A \subseteq B$, rezultă că $A \cup C \subseteq B \cup C$. Cum $C \subseteq D$, rezultă că $B \cup C \subseteq B \cup D$. Conform tranzitivității incluziunii nestrictă, rezultă $A \cup C \subseteq B \cup D$.

Analog, rezultă $A \cap C \subseteq B \cap C \subseteq B \cap D$, prin urmare $A \cap C \subseteq B \cap D$.

Cum $A \subseteq B$, rezultă că $A \setminus D \subseteq B \setminus D$. Cum $C \subseteq D$, rezultă că $B \setminus D \subseteq B \setminus C$. Prin urmare $A \setminus D \subseteq B \setminus C$.

- $(A \subseteq C \text{ și } B \subseteq C) \text{ ddacă } A \cup B \subseteq C$ —
- $(A \subseteq B \text{ și } A \subseteq C) \text{ ddacă } A \subseteq B \cap C$ —

Cum $A \subseteq A \cup B$ și $B \subseteq A \cup B$, conform tranzitivității incluziunii nestrictă, $A \cup B \subseteq C$ implică $A \subseteq C$ și $B \subseteq C$. Reciproc, $A \subseteq C$ și $B \subseteq C$ implică $A \cup B \subseteq C \cup C = C$.

Cum $B \cap C \subseteq B$ și $B \cap C \subseteq C$, conform tranzitivității incluziunii nestrictă, $A \subseteq B \cap C$ implică $A \subseteq B$ și $A \subseteq C$. Reciproc, $A \subseteq B$ și $A \subseteq C$ implică $A = A \cap A \subseteq B \cap C$.

- $A \setminus B \subseteq A$ —
- $A \cap (A \setminus B) = A \setminus B$ și $A \cap (B \setminus A) = \emptyset$ —

Dacă $x \in A \setminus B$, adică $x \in A$ și $x \notin B$, atunci $x \in A$. Așadar $A \setminus B \subseteq A$, prin urmare $A \cap (A \setminus B) = A \setminus B$.

$x \in A \cap (B \setminus A)$ ddacă $[x \in A, x \in B \text{ și } x \notin A]$, ceea ce este echivalent cu $x \in \emptyset$, pentru că ambele enunțuri sunt false.

- $A \setminus B = A \setminus (A \cap B)$ —

$x \in A \setminus (A \cap B)$ ddacă $[x \in A \text{ și } \text{non}(x \in A \text{ și } x \in B)]$ ddacă $[x \in A \text{ și } (x \notin A \text{ sau } x \notin B)]$ ddacă $[x \in A \text{ și } x \notin B]$ ddacă $x \in A \setminus B$. Așadar $A \setminus B = A \setminus (A \cap B)$.

- $A \cap B = \emptyset$ ddacă $A \setminus B = A$ ddacă $B \setminus A = B$ —

Dacă $A \cap B = \emptyset$, atunci $A \setminus B = A \setminus (A \cap B) = A \setminus \emptyset = A$.

Acum să presupunem că $A \setminus B = A$, așadar $A \subseteq A \setminus B$, și să presupunem prin absurd că $A \cap B \neq \emptyset$, adică există un element $a \in A \cap B$, adică $a \in A$ și $a \in B$, prin urmare $a \in A$, așadar $a \in A \setminus B$ întrucât $A \subseteq A \setminus B$, deci $a \in A$ și $a \notin B$, așadar $a \notin B$, ceea ce contrazice faptul că $a \in B$. Prin urmare $A \cap B = \emptyset$.

Așadar: $A \setminus B = A$ ddacă $A \cap B = \emptyset$, ceea ce este echivalent cu $B \cap A = \emptyset$ datorită comutativității conjuncției, enunț echivalent $B \setminus A = B$ conform echivalenței anterioare.

Amintesc notațiile:

- pentru orice mulțime finită M , $|M| =$ numărul elementelor lui M ;
- $2\mathbb{N} + 1 = \{2n + 1 \mid n \in \mathbb{N}\} =$ mulțimea numerelor naturale impare;
- pentru orice $n \in \mathbb{N}^*$, $\overline{1, n} = \{1, 2, \dots, n\} = \{k \in \mathbb{N} \mid 1 \leq k \leq n\}$.

Să notăm, pentru orice $n \in \mathbb{N}^*$:

- pentru orice enunțuri $p_1, \dots, p_n$, cu $\overline{p_1 \text{ xor } p_2 \text{ xor } \dots \text{ xor } p_n} := (\dots ((p_1 \text{ xor } p_2) \text{ xor } p_3) \text{ xor } \dots \text{ xor } p_{n-1}) \text{ xor } p_n$;
- pentru orice mulțimi $A_1, \dots, A_n$, cu $\overline{A_1 \Delta A_2 \Delta \dots \Delta A_n} := (\dots ((A_1 \Delta A_2) \Delta A_3) \Delta \dots \Delta A_{n-1}) \Delta A_n$.

Remarca 2. ① Pentru orice $n \in \mathbb{N}^*$ și orice enunțuri $p_1, \dots, p_n$, enunțul $q_n := p_1 \text{ xor } p_2 \text{ xor } \dots \text{ xor } p_n$ este adevărat ddacă $|\{i \in \overline{1, n} \mid p_i \text{ este adevărat}\}| \in 2\mathbb{N} + 1$;

② Pentru orice $n \in \mathbb{N}^*$ și orice mulțimi $A_1, \dots, A_n$, $B_n := A_1 \Delta A_2 \Delta \dots \Delta A_n = \{x \mid |\{i \in \overline{1, n} \mid x \in A_i\}| \in 2\mathbb{N} + 1\}$.

① Demonstrăm această proprietate prin inducție matematică după $n \in \mathbb{N}^*$. Conform notației fără paranteze de mai sus:

- $q_1 = p_1$ și, pentru orice $n \in \mathbb{N}^*$, $q_{n+1} = q_n \text{ xor } p_{n+1}$.

$n = 1$: $q_1 = p_1$, iar $\overline{1, 1} = \{1\}$, așadar q_1 este adevărat ddacă p_1 este adevărat ddacă $|\{i \in \{1\} \mid p_i \text{ este adevărat}\}| = 1$ ddacă $|\{i \in \overline{1, 1} \mid p_i \text{ este adevărat}\}| \in 2\mathbb{N} + 1$.

$n \mapsto n + 1$: Pentru fiecare $n \in \mathbb{N}^*$, să notăm cu $M_n := \{i \in \overline{1, n} \mid p_i \text{ este adevărat}\}$. Observăm că, pentru orice

$$n \in \mathbb{N}^*, M_{n+1} = \begin{cases} M_n, & \text{dacă } n + 1 \notin M_{n+1}, \\ M_n \cup \{n + 1\}, & \text{altfel.} \end{cases} \text{ așadar } |M_{n+1}| = \begin{cases} |M_n|, & \text{dacă } n + 1 \notin M_{n+1}, \\ |M_n| + 1, & \text{altfel,} \end{cases}$$

întrucât $n + 1 \notin M_n$.

Fie $n \in \mathbb{N}^*$, astfel încât q_n este adevărat ddacă $|M_n| \in 2\mathbb{N} + 1$. Conform definiției conectorului logic *sau*

exclusiv și celor de mai sus, $q_{n+1} = q_n \text{ xor } p_{n+1}$ este adevărat ddacă $\begin{cases} q_n \text{ e adevărat și } p_{n+1} \text{ e fals} \\ \text{sau} \\ q_n \text{ e fals și } p_{n+1} \text{ e adevărat} \end{cases}$ ddacă

$$\begin{cases} |M_n| \in 2\mathbb{N} + 1 \text{ și } n + 1 \notin M_{n+1} \\ \text{sau} \\ |M_n| \in 2\mathbb{N} \text{ și } n + 1 \in M_{n+1} \end{cases} \text{ ddacă } \begin{cases} |M_n| \in 2\mathbb{N} + 1 \text{ și } |M_{n+1}| = |M_n| \\ \text{sau} \\ |M_n| \in 2\mathbb{N} \text{ și } |M_{n+1}| = |M_n| + 1 \end{cases} \text{ ddacă } |M_{n+1}| \in 2\mathbb{N} + 1, \text{ pentru}$$

că acestea sunt singurele cazuri posibile în care avem $|M_{n+1}| \in 2\mathbb{N} + 1$, întrucât $|M_{n+1}| \in \{|M_n|, |M_n| + 1\}$.

Conform **principiului inducției matematice**, rezultă că, pentru orice $n \in \mathbb{N}^*$, q_n este adevărat ddacă $|M_n| \in 2\mathbb{N} + 1$.

② Conform notațiilor fără paranteze de mai sus:

- $B_1 = A_1$ și, pentru orice $n \in \mathbb{N}^*$, $B_{n+1} = B_n \text{ xor } A_{n+1}$, așadar, conform definiției diferenței simetrice:
- pentru orice element x , dacă, pentru fiecare $n \in \mathbb{N}^*$, p_n este proprietatea $x \in A_n$, atunci, pentru fiecare $n \in \mathbb{N}^*$, $x \in B_n$ ddacă x satisface proprietatea q_n .

Așadar, conform ①, pentru orice $n \in \mathbb{N}^*$, $x \in B_n$ ddacă $|\{i \in \overline{1, n} \mid x \in A_i\}| \in 2\mathbb{N} + 1$.

Acum putem demonstra asociativitatea diferenței simetrice: conform proprietății ② din remarcă anterioară și **comutativității diferenței simetrice**, precum și **asociativității** și **comutativității intersecției**, pentru orice mulțimi A, B, C și orice element x , avem: $x \in (A \Delta B) \Delta C$ ddacă $x \in A \cap B \cap C$ sau $x \in A \setminus (B \cup C)$ sau $x \in B \setminus (A \cup C)$ sau $x \in C \setminus (A \cup B)$ ddacă $x \in B \cap C \cap A$ sau $x \in B \setminus (A \cup C)$ sau $x \in C \setminus (A \cup B)$ sau $x \in A \setminus (B \cup C)$ ddacă $x \in (B \Delta C) \Delta A$ ddacă $x \in A \Delta (B \Delta C)$, prin urmare $(A \Delta B) \Delta C = A \Delta (B \Delta C)$.

Exercițiul 3. Fie T o mulțime, iar $A, B \in \mathcal{P}(T)$. Pentru orice $X \in \mathcal{P}(T)$, notăm cu $\overline{X} = T \setminus X$. Să demonstrăm următoarele:

- $\overline{\overline{A}} \in \mathcal{P}(T)$, adică $\overline{\overline{A}} \subseteq T$ —
- $\overline{\emptyset} = T$ și $\overline{T} = \emptyset$ —

$\overline{A} = T \setminus A \subseteq T$, $\overline{\emptyset} = T \setminus \emptyset = T$ și $\overline{T} = T \setminus T = \emptyset$. Am folosit proprietăți din Exercițiul 1; vom folosi și în cele ce urmează proprietăți demonstrate în acest exercițiu de mai sus.

Amintesc că, pentru orice proprietate p asupra elementelor lui T , avem:

$$(\forall x \in T) (p(x)) \Leftrightarrow (\forall x) (x \in T \Rightarrow p(x)).$$

Cum $A \subseteq T$ și $B \subseteq T$, avem: $A = A \cap T$ și $B = B \cap T$. Prin urmare:

$A = B$ ddacă $A \cap T = B \cap T$ ddacă $(\forall x)(x \in A \cap T \Leftrightarrow x \in B \cap T)$ ddacă $(\forall x)[x \in T \Rightarrow (x \in A \Leftrightarrow x \in B)]$ ddacă $(\forall x \in T)(x \in A \Leftrightarrow x \in B)$;

$A \subseteq B$ ddacă $A \cap T \subseteq B \cap T$ ddacă $(\forall x)(x \in A \cap T \Rightarrow x \in B \cap T)$ ddacă $(\forall x)[x \in T \Rightarrow (x \in A \Rightarrow x \in B)]$ ddacă $(\forall x \in T)(x \in A \Rightarrow x \in B)$.

Aşadar, pentru a demonstra următoarele proprietăţi, putem fixa un $x \in T$, arbitrar. Pentru un $x \in T$ avem: $x \in \bar{A} = T \setminus A$ ddacă $[x \in T \text{ şi } x \notin A]$ ddacă $x \notin A$.

Fie, aşadar, $x \in T$, arbitrar, fixat.

- $A \setminus B = A \cap \bar{B}$ —

$x \in A \setminus B$ ddacă $[x \in A \text{ şi } x \notin B]$ ddacă $[x \in A \text{ şi } x \in \bar{B}]$ ddacă $x \in A \cap \bar{B}$. Aşadar $A \setminus B = A \cap \bar{B}$.

- $\bar{\bar{A}} = A$ —

$x \in \bar{\bar{A}}$ ddacă $x \notin \bar{A}$ ddacă $\text{not}(x \in \bar{A})$ ddacă $\text{not}(x \notin A)$ ddacă $x \in A$. Prin urmare $\bar{\bar{A}} = A$.

- **legile lui De Morgan:**
$$\begin{cases} \overline{A \cup B} = \bar{A} \cap \bar{B} \\ \overline{A \cap B} = \bar{A} \cup \bar{B} \end{cases}$$
 —

$x \in \overline{A \cup B}$ ddacă $x \notin A \cup B$ ddacă $\text{not}(x \in A \text{ sau } x \in B)$ ddacă $[x \notin A \text{ şi } x \notin B]$ ddacă $[x \in \bar{A} \text{ şi } x \in \bar{B}]$ ddacă $x \in \bar{A} \cap \bar{B}$. Aşadar $\overline{A \cup B} = \bar{A} \cap \bar{B}$.

$x \in \overline{A \cap B}$ ddacă $x \notin A \cap B$ ddacă $\text{not}(x \in A \text{ şi } x \in B)$ ddacă $[x \notin A \text{ sau } x \notin B]$ ddacă $[x \in \bar{A} \text{ sau } x \in \bar{B}]$ ddacă $x \in \bar{A} \cup \bar{B}$. Aşadar $\overline{A \cap B} = \bar{A} \cup \bar{B}$.

- $A \subseteq B \Leftrightarrow \bar{B} \subseteq \bar{A}$ —

- $A = B \Leftrightarrow \bar{A} = \bar{B}$ —

- $A \subsetneq B \Leftrightarrow \bar{B} \subsetneq \bar{A}$ —

Dacă $A \subseteq B$, atunci: $x \in \bar{B}$, adică $x \notin B$, implică $x \notin A$, adică $x \in \bar{A}$. Aşadar $A \subseteq B$ implică $\bar{B} \subseteq \bar{A}$, prin urmare $\bar{B} \subseteq \bar{A}$ implică $\bar{\bar{A}} \subseteq \bar{\bar{B}}$, adică $A \subseteq B$. Aşadar: $A \subseteq B$ ddacă $\bar{B} \subseteq \bar{A}$.

În consecinţă: $A = B$ ddacă $[A \subseteq B \text{ şi } B \subseteq A]$ ddacă $[\bar{B} \subseteq \bar{A} \text{ şi } \bar{A} \subseteq \bar{B}]$ ddacă $\bar{A} = \bar{B}$.

Prin urmare: $A \subsetneq B$ ddacă $[A \subseteq B \text{ şi } A \neq B]$ ddacă $[\bar{B} \subseteq \bar{A} \text{ şi } \bar{B} \neq \bar{A}]$ ddacă $\bar{B} \subsetneq \bar{A}$.

- $A \cap \bar{A} = \emptyset$ şi $A \cup \bar{A} = T$ —

mai mult:

- $A \cap B = \emptyset$ ddacă $A \subseteq \bar{B}$ ddacă $B \subseteq \bar{A}$ —

- $A \cup B = T$ ddacă $A \supseteq \bar{B}$ ddacă $B \supseteq \bar{A}$ —

- $$\begin{cases} A \cup B = T \\ \text{şi} \\ A \cap B = \emptyset \end{cases} \quad \text{ddacă } A = \bar{B} \text{ ddacă } B = \bar{A}$$
 —

$x \in A \cap \bar{A}$ ddacă $[x \in A \text{ şi } x \in \bar{A}]$ ddacă $[x \in A \text{ şi } x \notin A]$ ddacă $x \in \emptyset$, întrucât aceste două ultime afirmaţii sunt ambele false. Aşadar $A \cap \bar{A} = \emptyset$.

Prin urmare, conform celei de-a doua legi a lui De Morgan şi autodualităţii complementării: $A \cup \bar{A} = \bar{\bar{A}} \cup \bar{A} = \overline{\bar{A} \cap A} = \overline{\emptyset} = T$.

Cele două egalităţi precedente rezultă şi din următoarele echivalenţe.

$A \cap B = \emptyset$ ddacă $A \cap \bar{B} = \emptyset$ ddacă $A \setminus \bar{B} = \emptyset$ ddacă $A \subseteq \bar{B}$, prin urmare: $A \cap B = \emptyset$ ddacă $B \cap A = \emptyset$ ddacă $B \subseteq \bar{A}$.

În consecinţă: $A \cup B = T$ ddacă $\overline{A \cap B} = \bar{T}$ ddacă $\bar{A} \cap \bar{B} = \emptyset$ ddacă $\bar{A} \subseteq \bar{\bar{B}}$ ddacă $\bar{A} \subseteq B$, prin urmare: $A \cup B = T$ ddacă $B \cup A = T$ ddacă $\bar{B} \subseteq \bar{A}$.

Aşadar:
$$\begin{cases} A \cup B = T \\ \text{şi} \\ A \cap B = \emptyset \end{cases} \quad \text{ddacă } [A \subseteq \bar{B} \text{ şi } \bar{B} \subseteq A] \text{ ddacă } A = \bar{B} \text{ ddacă } \bar{A} = \bar{\bar{B}} \text{ ddacă } B = \bar{A}.$$

Pentru ultima echivalenţă puteam folosi şi comutativitatea reuniunii şi a intersecţiei, ca mai sus.

- $A \Delta B = (A \cup B) \setminus (A \cap B) \text{---}$

Cu scrierea de mai sus pentru diferență ca fiind intersecția cu complementara, a doua lege a lui De Morgan, distributivitatea intersecției față de reuniune și din nou această scriere a diferenței de mulțimi:

$$(A \cup B) \setminus (A \cap B) = (A \cup B) \cap \overline{(A \cap B)} = (A \cup B) \cap (\overline{A} \cup \overline{B}) = (A \cap \overline{A}) \cup (A \cap \overline{B}) \cup (B \cap \overline{A}) \cup (B \cap \overline{B}) = \emptyset \cup (A \setminus B) \cup (B \setminus A) \cup \emptyset = (A \setminus B) \cup (B \setminus A) = A \Delta B.$$

Exercițiul 4. Fie a, b, c, d proprietăți ale substanțelor (putem restrânge cadrul la substanțele din eprubetele dintr-un laborator, de exemplu), astfel încât:

- ① dacă o substanță are proprietățile a și b , atunci acea substanță are exact una dintre proprietățile c și d ;
- ② dacă o substanță are proprietățile b și c , atunci acea substanță are: $\begin{cases} \text{fie ambele proprietăți } a \text{ și } d, \\ \text{fie niciuna dintre proprietățile } a \text{ și } d; \end{cases}$
- ③ dacă o substanță nu are niciuna dintre proprietățile a și b , atunci acea substanță nu are niciuna dintre proprietățile c și d .

Să se demonstreze, prin calcul cu mulțimi, că:

- (I) dacă o substanță nu are niciuna dintre proprietățile a și b , atunci acea substanță nu are proprietatea c ;
- (II) nu există substanță care să aibă proprietățile a, b și c .

Rezolvare: Să notăm cu: $T :=$ mulțimea tuturor substanțelor;

$A :=$ mulțimea substanțelor care au proprietatea a ;

$B :=$ mulțimea substanțelor care au proprietatea b ;

$C :=$ mulțimea substanțelor care au proprietatea c ;

$D :=$ mulțimea substanțelor care au proprietatea d .

De asemenea, pentru orice $X \subseteq T$, să notăm cu $\overline{X} := T \setminus X$.

Atunci, de exemplu, mulțimea substanțelor care nu au proprietatea a este $\overline{A}$.

Să transcriem condițiile ①, ② și ③ în proprietăți ale mulțimilor A, B, C, D :

Condiția ① spune că $(a \text{ și } b) \Rightarrow (c \text{ xor } d)$, pentru că substanțele care au exact una dintre proprietățile c și d

sunt cele care: $\begin{cases} \text{au proprietatea } c \text{ și nu au proprietatea } d, \\ \text{sau} \\ \text{au proprietatea } d \text{ și nu au proprietatea } c, \end{cases}$ adică substanțele cu proprietatea $(c \text{ xor } d)$. Așadar:

$$\textcircled{1} \iff A \cap B \subseteq (C \setminus D) \cup (D \setminus C) = C \Delta D.$$

Condiția ② spune că $(b \text{ și } c) \Rightarrow [(a \text{ și } d) \text{ sau } (\text{non } a \text{ și } \text{non } d)]$. A se observa că proprietatea din dreapta acestei implicații este echivalentă cu $\text{non}(a \text{ xor } d)$; de asemenea, putem observa că această proprietate este echivalentă cu $[(a \text{ și } d) \text{ xor } (\text{non } a \text{ și } \text{non } d)]$, întrucât proprietățile $(a \text{ și } d)$ și $(\text{non } a \text{ și } \text{non } d)$ nu pot fi simultan adevărate. Așadar:

$$\textcircled{2} \iff B \cap C \subseteq (A \cap D) \cup (\overline{A} \cap \overline{D}) \quad (= \overline{A \Delta D}).$$

Condiția ③ spune că $(\text{non } a \text{ și } \text{non } b) \Rightarrow (\text{non } c \text{ și } \text{non } d)$. Așadar:

$$\textcircled{3} \iff \overline{A} \cap \overline{B} \subseteq \overline{C} \cap \overline{D}.$$

Acum să transcriem ce avem de demonstrat în proprietăți ale mulțimilor A, B, C, D :

$$(I) \iff \overline{A} \cap \overline{B} \subseteq \overline{C} \text{---}$$

$$(II) \iff A \cap B \cap C = \emptyset \text{---}$$

Să demonstrăm aceste proprietăți.

(I) Conform lui ③, $\overline{A} \cap \overline{B} \subseteq \overline{C} \cap \overline{D} \subseteq \overline{C}$, așadar $\overline{A} \cap \overline{B} \subseteq \overline{C}$.

(II) Intersectând cu C în ambii membri ai incluziunii corespunzătoare lui ①, obținem:

$$A \cap B \cap C \subseteq [(C \setminus D) \cup (D \setminus C)] \cap C = [(C \setminus D) \cap C] \cup [(D \setminus C) \cap C] = (C \setminus D) \cup \emptyset = C \setminus D, \text{ întrucât } C \setminus D \subseteq C.$$

Intersectând cu A în ambii membri ai incluziunii corespunzătoare lui ②, obținem:

$$A \cap B \cap C \subseteq A \cap [(A \cap D) \cup (\overline{A} \cap \overline{D})] = (A \cap A \cap D) \cup (A \cap \overline{A} \cap \overline{D}) = (A \cap D) \cup (\emptyset \cap \overline{D}) = (A \cap D) \cup \emptyset = A \cap D.$$

Așadar: $A \cap B \cap C \subseteq C \setminus D$ și $A \cap B \cap C \subseteq A \cap D$, prin urmare:

$$A \cap B \cap C \subseteq (C \setminus D) \cap A \cap D = (C \setminus D) \cap D \cap A = \emptyset \cap A = \emptyset, \text{ așadar } A \cap B \cap C = \emptyset.$$